

A KÜLFÖLDRE IRÁNYULÓ MIGRÁCIÓ ÉS A MIGRÁCIÓS HAJLANDÓSÁG JELLEMZŐI A MAGYAR FIATALOK KÖRÉBEN

Absztrakt

Tanulmányunkban a nemzetközi migráció kérdéskörével foglalkozunk, kiemelten a külföldi munkavállalási tendenciákkal, a magyar fiatalok mobilitási hajlandóságával és attitűdjével. 2011-ben az Európai Unió több tagországa is megnyitotta munkaerőpiacát a magyar munkavállalók előtt, így egyre több fiatalnak lett vonzó perspektíva a külföldi, legális keretek között történő munkavállalás. Tanulmányunkban elemezzük, hogy a nemzetközi migráció hátterében milyen okok és motivációk húzódnak meg, melyek azok a tényezők, amelyek következtében a magyar fiatalok 49,5 százaléka valamikor külföldön kíván munkát vállalni, 10 százaléka pedig a külföldi tanulás lehetőségét mérlegeli. Kitérünk arra, hogy a migrációs hajlandóságot milyen tényezők növelik, illetve melyek gátolják, valamint, hogy e tekintetben milyen különbségek mutathatók ki a fiatal nők és férfiak vélekedései között.

Kulcsszavak: magyar fiatalok, nemzetközi migráció, migrációs potenciál, a migráció motivációi.

Abstract

Our study deals with the issue of international migration, in particular, with the tendencies to work abroad, and the Hungarian youth's mobility intentions and attitudes. In 2011, several member states of the European Union opened up their labour markets for Hungarian employees, therefore many young people now consider working abroad within a legal framework as an attractive perspective. We will also investigate what causes and motivations exist for international migration, and what factors cause that 49,5 percent of the Hungarian youths are considering to work abroad at some point in the future, and 10 percent of them are contemplating the possibilities to study abroad. Furthermore, we will discuss which factors increase or decrease migrational intentions, as well as what differences occur between young men and women's opinions in this regard.

Keywords: Hungarian youths, international migration, migrational potential, motivations for migration.

Bevezetés

Az utóbbi néhány évben Magyarországon is komoly érdeklődés övezi az elvándorlási szándékokkal és az elvándorlással kapcsolatos jelenségeket. Magyarország növekvő érintettsége a külföldre irányuló migrációban 2007 után, de még inkább 2010 után indított el drámai változásokat. Tanulmányunk ezeket a folyamatokat és tendenciákat mutatja be, kiemelve és elemezve a rendszerváltás környéki és az azóta eltelt időszak migrációs dinamikáját. A 2000-es évek közepéig a magyar munkavállalók külföldi migrációjának kutatását nem övezte jelentősebb szakmai érdeklődés, ennek következtében egy-két kivételtől eltekintve elemzések sem nagyon születtek a témában. A rendszerváltást követően némileg változott a helyzet és növekedett a kutatások száma, elsősorban a migrációs potenciál vizsgálata terén. „A migrációs potenciál-adatok alkalmasak a munkaerő-piaci kínálat és/vagy a lakosság politikai-gazdasági hangulata és várakozásai miatti kivándorlási hajlandóság felső becslésére, de ezek alapján a külföldön élők, illetve dolgozók számának becslése nem lehetséges” (Blaskó – Ligeti – Sik 2014:352). A migrációs statisztikák adatainak bizonytalanságai és érvényességi problémái miatt hivatalos és hiteles adminisztratív adatok csak rendkívül hiányosan állnak rendelkezésre. Mindez elsősorban a nemzetközi és hazai vándorlási statisztikák hiányából fakad, emiatt a migrációs folyamatok vizsgálatakor rendszerint a befogadó országok tükröstatistikái is felhasználásra kerülnek. Emögött az a feltételezés húzódik, hogy a fogadó országok bevándorlási és munkaerő-piaci statisztikái megbízhatóbbak, mint a kibocsátó országok adatai. Ugyanakkor ezek a statisztikák sem alkalmasak arra, hogy a kivándorlás mögött meghúzódó tényleges okokat, a kivándorlás időtartamát és egyéb személyes összefüggéseket feltárjanak. A migrációs kutatások egyik lényegi szándéka viszont éppen az, hogy jelezzék azokat a várható, jóslható változásokat, amelyek az elvándorlás-bevándorlás hatására jelentős társadalmi, gazdasági, demográfiai következményekkel járhatnak mind a kibocsátó, mind a befogadó országokban.

1. Migrációs tendenciák Magyarországon

A rendszerváltozások a volt szocialista országokban a korlátozó kivándorlási politikák felszámolását és a külföldre utazások akadályainak megszűnését eredményezték (a határok átjárhatóvá váltak és a migráció feletti politikai kontroll eltűnt), amelyek következményeként a '90-es évek elején a migráció intenzitása ezekben az országokban jelentősen megnőtt. Új mobilitási formák is tipikussá és elfogadottá váltak, mint például a rövid távú, jövedelemszerzésre orientált mozgások, melyeket a nemzetközi szakirodalom a kilencvenes évek végén és a kétezres évek legelején az ál-turizmus, kvázi-migráció, illetve befejezetlen migráció kifejezésekkel illetett (Gödri – Tóth 2010). A Magyarország, Lengyelország, Csehország és Szlovákia által alkotott országcsoportot egyes elemzők a vasfüggöny lebontása után a Kelet és Nyugat közötti ütközőzónának tekintették,¹ mára viszont, az uniós csatlakozásokat követően, az „ütközőzóna” országainak térsége Romániával együtt az Unió periferiája lett. Az egyes országokban lezajlott rendszerváltozásokat követően leginkább az ütközőzóna irányába és azon belül zajlott nagyobb mértékű mobilitás, a Nyugat-Európába irányuló migráció aránya viszont jóval elmaradt a vártnál (Gödri – Tóth 2010), vagyis nem következett be, amitől a Nyugat a vasfüggöny lebontása után a legjobban tartott – a „kelet-európai invázió” elmaradt. Ez a folyamat jóval később, az ezredfordulón vagy utána, az uniós csatlakozásokat követően erősödött fel, és váltak célországgá egyes nyugat- és dél-európai országok. Ezt tovább erősítette, hogy a régi uniós országok csak fokozatosan, de folyamatosan nyitották meg munkaerőpiacikat az új tagállamok állampolgárai előtt.

A közép-európai országokban megjelenő új mobilitási formák hasonlósága ellenére az egyes tagországok migrációs trendjei rendkívül heterogén képet mutatnak, vagyis migráció szempontjából Közép-Európa nem tekinthető egységes, közös jellemzőkkel leírható térségnek. Ebből következően az elmúlt húsz évben a közép-európai országokból történő kivándorlás eltérő intenzitású és eltérő irányultságú volt, és időben is eltérő módon alakult.

A magyarországi tendenciák elemzésének legnagyobb nehézségeit a hozzáférhető nemzetközi migrációs adatok nem megfelelő minősége és megbízhatósága, valamint az adatokhoz történő tényleges hozzáférhetőség akadályai jelentik. Az

1 Lásd Wallace és munkatársai írásait: Wallace – Chmouliar – Sidorenko 1996; Wallace – Stola 2001.

utóbbi években tapasztalt hirtelen megnövekedett migrációs trendek nagyságáról pontos statisztikai adatok hiányában eltérő nagyságrendű, széles határok között mozgó, akár egymásnak is ellentmondó becslések sora látott napvilágot, élénk vitát kiváltva a szakmai közönség körében és a médiumokon keresztül a közéletben is. Ennek egyik oka, hogy a rendszerváltást követően az országból kilépők feletti politikai kontroll megszűnt,² az országot elhagyókra vonatkozóan komolyabb bejelentési követség nincs, ezért jelentősen romlott a magyarországi kivándorlási statisztikák megbízhatósága. A hivatalosan közölt statisztikai adatok feltehetően jóval alábecsült értékeket közölnek a valósághoz képest, vagyis a Magyarországról ténylegesen elvándorlók száma jelentősen felülmúl(hat)ja a magyar migrációs statisztikákban megjelenők számát.

A másik ok, amely egyben az adatok időbeli és országok közötti összehasonlíthatóságát is nehezíti, a migráció definíciós nehézségeiből ered. A migrációs formák sokszínűsége, a migráció visszafordíthatósága és ismételhetősége jelentősen nehezíti a migráns csoportok egységes számbavételét, beazonosítását. Az e nehézségek feloldására alkalmazott 1997-es ENSZ-ajánlás szerint az a személy tekinthető (hosszú távú) bevándorlóknak, aki szokásos lakóhelye országát legalább 12 hónapnyi időtartamra megváltoztatja (Coleman 1993). Az ajánlás ellenére jelentős eltérések vannak az egyes országok migrációs adatgyűjtési gyakorlatában és a valós migrációs folyamatok egyes típusainak adatokkal történő lefedettségében is. Elsősorban az elvándorlás mérése jelent komoly nehézséget (a kibocsátó országok számára), emiatt az adott két ország között zajló migrációról a küldő és a fogadó országok eltérő adatokkal rendelkeznek (Gödri 2015). E probléma enyhítésére, és a tényleges kivándorlás mértékének pontosabb becslésére a legtöbb elemzés a tükröstatistikák adatait (a célországok bevándorlási statisztikáit) is felhasználja, és ezek alapján ad becslést a migráció nagyságrendjéről.

2 A rendszerváltás előtti (1989) évtizedekben a Magyarországról történő kivándorlás szigorúan ellenőrzött jelenség volt. Ebben az időszakban az utolsó jelentős elvándorlás az 1956-os forradalom időszakában és az azt követő évben történt, amikor közel 200 ezer fő hagyta el az országot. Ezt követően viszont a rendszerváltásig, az említett kontroll miatt, rendkívül alacsony szintű kivándorlás volt a jellemző (átlagosan évi 4,3 ezer fő) (Hárs 2001).

Az elmúlt néhány év migrációs folyamatainak egyik lehetséges elemzési kerete az a kutatási megközelítés, amely a migráció folyamatait egyrészt a poszt szocialista országoknak az Európai Unióhoz történő 2004-es tömeges csatlakozásával, másrészt a 2008-ban kezdődő pénzügyi-gazdasági válság időszakával tagolja, harmadrészt kizárólag az Európai Unióra korlátozza. Ebben a megközelítésben Hárs (2013) eredményei szerint a magyarországi migráció növekedése, bármely időszakot elemezzük is, jóval alacsonyabb, mint a legtöbb poszt szocialista országé, amely azt is jelenti, hogy a lakosság létszámárányaihoz képest meg sem közelíti a régió átlagát. A munkaerő-migráció magyarországi trendjének aránya még a rendszerváltás után tíz évvel is elhanyagolható volt (Hárs 2013), amely ugyan az uniós csatlakozás után nőni kezdett, de a korábbi trend csak az utóbbi években, a válság kirobbanásának időszakában vagy annak hatására tört meg, és gyorsult fel. 2013 elejére már 330-350 ezer főre volt becsülhető a külföldön élő magyar állampolgárok aránya, amely a teljes népesség 3,3-3,5 százalékát jelentette. Amennyiben nem csupán az európai migrációs trendeket vizsgáljuk, hanem az azon túliakat is, az ENSZ becslése szerint a külföldön élő népesség aránya 5,1 százalék volt. Ez az arány még mindig nagyságrendekkel elmarad a nagyobb kibocsátású országokétól (Litvánia 16,1%, Bulgária 15,9%, Románia 14,3%, Lettország 14,2%, Lengyelország 8,7%) (Gödri 2015). Ugyancsak az ENSZ adatai szerint (Gödri 2015) 2013-ban Oroszországban, az USA-ban, Kanadában és Izraelben élt a magyarországi születésű, de külföldön élő népesség 36 százaléka (26%-a az USA-ban és Kanadában). Az említett öt országban közel annyian élnek magyarok, mint ahányan Németországban, Ausztriában és az Egyesült Királyságban együttvéve. A hivatkozott ENSZ-adatok szerint a Magyarországon született, de külföldön élő személyek száma, nem vizsgálva, hogy mikor hagyták el az országot, 2013-ban 528 ezer fő volt.

A rendszerváltást követően (1989) az uniós csatlakozásig (2004) a külföldön dolgozó magyar munkavállalók többsége maximum két évre vállalt munkát, a két legfontosabb célország Németország és Ausztria volt. Ez időszak elején a kivándorlók száma hirtelen megnőtt, egészen a kilencvenes évek közepéig, majd fokozatosan csökkenni kezdett. 2004-ben egy újabb növekedésnek vagyunk tanúi, amely elemzők szerint a 2004-es uniós csatlakozás hatása, és amely felerősítette a kivándorlást annak ellenére, hogy az Európai Unióban ekkor még csak

három régi tagország nyitotta meg a magyar munkavállalók előtt a munkaerőpiacát – Svédország, Írország és az Egyesült Királyság (Gödri – Tóth 2010). Az erőteljesebb külföldi munkavállalás és az elvándorlás növekedése a magyarországi munkaerő-felmérés és a fogadó országok tükörstatisztikái szerint is 2008 körül kezdődött (amelyet az is befolyásolhatott, hogy 2006 és 2007 között újabb régi tagországok, Finnország, Olaszország, Spanyolország, Portugália, Hollandia, Luxemburg és Görögország szüntette meg a munkavállalási korlátozásokat a magyar munkavállalók előtt).³ Elemzők szerint e növekedés több tényező együttes hatásaként értelmezhető, amely 2011-től felgyorsult. Az uniós csatlakozás óta évről évre nőtt a jelenleg is külföldön dolgozók aránya, de Németország és Ausztria dominanciája továbbra is megmaradt (Németországban az ezredforduló után is évente 14-25 ezer fő magyar bevándorlót regisztráltak, Gödri és Tóth /2010/ elemzése szerint 2000 és 2008 között a migránsoknak átlagosan a kétharmada ide érkezett). Ugyancsak jelentős, bár, a németországi arányoknál jóval kisebb (évi 2,4-5,2 ezer fő közötti) az Ausztriába irányuló migráció, és az utóbbi évtizedben az Egyesült Királyság által befogadott magyar munkavállalók száma is jelentősen növekedett, de Írországba, Hollandiába, Olaszországba és Spanyolországba is egyre nagyobb számban érkeztek magyarok. 2014. január 1-én az európai országokban élő 330 ezer magyar állampolgár közül 38 százaléku az Ausztriában, 23 százaléku az Egyesült Királyságban, 14 százaléku Ausztriában (Gödri 2015).

A *tükörstatisztikák* adatainak nagyságrendje az elvándorlási trendekben a hazai kivándorlási statisztikákhoz képest jelentős eltérést mutat. Ennek egyik oka, hogy a külföldre távozók egy részének nincs is bejelentési kötelezettsége, de akiknek van, azok többsége sem teszi ezt meg (korábban az ideiglenes, de három hónapot meghaladó külföldi tartózkodást is be kellett jelenteni, 2013. március 1-től már csak a végleges külföldi letelepedés jár együtt bejelentési kötelezettséggel. A véglegességre vonatkozóan a jogszabály nem határoz meg időtartamot, az állampolgárok szándékát tekinti mérvadónak. A társadalombiztosítás és az adóhivatal felé továbbra is érvényben maradt a három hónapot meghaladó külföldi távollét bejelentési kötelezettsége). Mindezek következményeként a hazai statisztika-

3 2008-ban Franciaország, 2009-ben Dánia, Norvégia, Belgium. Svájc és Németország kitolta a teljes hétéves átmeneti időszakra a korlátozásokat és csak 2011-től oldotta fel azokat.

kákban szereplő kivándorló magyar állampolgárok száma messze elmarad a tükröstatistikák adataitól, bár mindkét adatbázis növekvő elvándorlási trendet jelez. Gödri (2015) számításai szerint a tükröstatistikák adatai alapján pl. 2013-ban több mint 85 ezer fő vándorolt ki európai célországokba, míg a hazai statisztikák szerint ez az érték alig haladta meg a 20 ezer főt. A nyolcvanezres nagyságrend is csupán az alsó értékét jelentheti az elvándorlásnak, mert egyrészt Európán kívüli országokba is távozhattak magyar állampolgárok, másrészt az egyre fontosabb célországgá váló Egyesült Királyság tükröstatistikái 2006-tól hiányosak, így a 2013-as évre vonatkozóan sem közölnek adatokat. Ennek ellenére a rendelkezésre álló információk szerint 2004 és 2011 között összesen csaknem 55 ezer magyar állampolgárságú munkavállalót regisztráltak az országban, ugyanakkor ettől többen, mintegy 80 ezren, 2014 márciusáig pedig még további 66 ezren kaptak adó- és társadalombiztosítási számot az Egyesült Királyságban. Az elvándorlás ilyen arányú növekvő trendje és a fiatal korosztály magas arányú érintettsége „Magyarországot is egyre inkább kivándorló országgá teszi” (Gödri 2015:188).

Az elvándorlók nemek szerinti jellemzőinek vizsgálata azt mutatja, hogy a külföldön élők között magasabb a férfiak aránya, főként Németországban, ahol nagyon hangsúlyos, 62 százalék, de enyhe férfiféltetés van az Egyesült Királyságban, Írországban és a skandináv országokban is (52-55%). Nőtöbbségű migráció is megfigyelhető, elsősorban Olaszországban rendkívül jelentős az arányuk, a migránsok 72 százaléka nő, ettől enyhébb, de ugyancsak a nők túlsúlya jellemző Spanyolországban, Svájcban, Ausztriában és Hollandiában is (53-54%) (KSH Népeségkutató Intézet 2015).

Életkor szerint a külföldön élők körében magasabb a fiatal korcsoportok aránya, amely valamennyi célországra igaz. A Népeségkutató Intézet (2015) adatai szerint 2013-ban az európai országokban tartózkodó migráns magyarok több mint fele (53%) a húszas és a harmincas éveiben járt, miközben a magyarországi népességnek csupán a 28 százaléka tartozott ide. Ez azt is jelenti, hogy a külföldön élő magyarok csoportja a magyarországi átlagnál fiatalabb (és a következőkben látni fogjuk, hogy képzetesebb) társadalmi-demográfiai csoportot alkot. Arányaiban kiugróan magas a fiatalok aránya (20–39 évesek) a legújabb célországokban, elsősorban Hollandiában (73%), Írországban és Dániában (68–69%), valamint Spanyolországban és Olaszországban (58%). A hagyományos célországoknak

számító országokban, mint Ausztria vagy Németország, illetve Svédországban arányaiban alacsonyabb, kissé átlag alatti (47–51%) a fiatalok aránya. A legfrissebb, 2009 óta történt kivándorlásokat vizsgálva még inkább szembeűnő a fiatalok túlsúlya, az ebben az időszakban külföldre távozóknak csaknem 80 százaléka a fiatal korcsoportba tartozik.

Az iskolai végzettségeket vizsgálva, a SEEMIG-projekt⁴ kivándorlás-kutatásának eredményei szerint a külföldön élő magyarok iskolai végzettségi szintje eltér a kibocsátó népességétől. Leginkább a felsőfokú végzettségük eltérő, kiugróan magas aránya a szembeűnő (32%), amely jelentősen meghaladja a magyarországi eredményeket (18%). Különösen az Egyesült Királyságban élők körében magas a diplomával rendelkezők aránya (36%). A másik két fő célországban, Németországban és Ausztriában a szakmunkás végzettségük a felülreprezentáltak, de arányuk nem eltérő az itthon maradottakéhoz képest.

Magasabb az egyedülállók (nem házasok) aránya is (a népszámlálási adatok szerint az egy évnél rövidebb ideje külföldön tartózkodó egyedülállók kétharmada férfi volt).

A KSH Népeségkutató Intézetének legújabb jelentése (2015) szerint a kivándorló fiatalok körében magasabb a gyermekvállalási kedv, mint a Magyarországon élők körében. Elemzők a magyarországi kivándorlással kapcsolatban épp azt tartják a legaggasztóbbnak, hogy a tömeges kivándorlás leginkább a gyermekvállalási korban lévők korosztályát érinti. Példaként említve, az Angliában és Wales-ben élő magyar állampolgárságú bevándorlókra számolt teljes termékenységi arányszám 2011-ben elérte az 1,63-at, amely jelentősen meghaladta a magyarországi hasonló időszakra számolt értéket, az 1,24-es arányszámot.

2. A magyarországi fiatalok migrációs hajlandósága, az elvándorlást tervezők jellemzői

A migrációs döntések motivációinak megismerése, egyéni tényezőinek értelmezése a migrációs folyamat nyomon követésén alapszik. Ehhez szolgálnak kiindulópontot azok az elsősorban szociológiai vizsgálatok, amelyek a folyamat lelelejen, már a migrációt megelőzően a kibocsátó ország népességének körében készülnek.

⁴ http://www.ksh.hu/docs/szolgáltatások/sajtoszoba/seemig_sajto_reszletes.pdf; <http://www.seemig.eu/>

Elemzők a migrációt, mint szelektív folyamatot írják le, amelynek keretében a migrációs folyamatban résztvevők, vagyis a kibocsátó országot elhagyók bizonyos szempontok szerint szelektálódnak (válnak migránssá), ebből következően a migránsok összetétele nem tükrözi a kibocsátó ország népességének összetételét (Brücker – Defoort 2009). A szelekció több egyéni jellemző együttes hatásaként értelmezhető, de az esetek többségében leginkább az befolyásolja, hogy milyen várható költségei és megtérülései vannak a döntésnek, vagyis melyek a migráció ösztönzői és korlátai. A költségek és megtérülések elsősorban az egyének legfőbb ismérvei szerint változnak, elsősorban az életkor, az iskolai végzettség, a nem és egyéb fontos személyes tényezők befolyásolják. Éppen ezért nem csupán az elvándorlás nagyságrendje a lényeges tényező, hanem a migránsok összetétele is, amely számos gazdasági-társadalmi-demográfiai következménnyel jár mind a kibocsátó, mind a befogadó országokra nézve. Ebből a szempontból értelmeződik a *pozitív és negatív szelekció* fogalma is. Pozitív szelekcióról abban az esetben beszélünk, ha az elvándorlók néhány fontosabb ismérve esetében, mint az iskolai végzettség, munkaerő-piaci státusz, jövedelmi-anyagi helyzet, előnyösebb összetételűek, mint a kibocsátó népesség egésze, ellenkező esetben negatív szelekció zajlik (Gödrö – Feleký 2013).

Azok a nemzetközi longitudinális vizsgálatok, amelyek a szelekció mindkét szakaszában a teljes minta követésén alapultak,⁵ azt bizonyítják, hogy a kivándorlást tervezők összetételének vizsgálatából bizonyos esetekben következtetések vonhatók le a tényleges migránsok összetételére, más esetekben viszont jelentős eltolódás tapasztalható. Abból a feltételezésből kiindulva tehát, hogy nem ugyanazok a tényezők határozzák meg a migrációs tervek kialakulását, mint a tényleges migráció megvalósulását, csak a migrációs szándék és a migráció együttes vizsgálata nyújthat jelentős segítséget a szelektív folyamat egészének megértéséhez. A migrációs terveket fontolgatók és az azt megvalósítók profiljának összehasonlítása, valamint a migrációs szándékok és a tényleges migrációt befolyásoló tényezők összevetésével megmagyarázhatóvá válik, hogy egyes tervek miért maradnak csupán tervek, és mi magyarázza a változást a tervezés és a megvalósítás két szakasza között.

„...Míg a migrációs szándék a különböző vonzó, taszító és visszatartó tényezők – illetve ezek

szubjektív észlelése –, valamint a migrációs költségek és a migráció révén remélt előnyök megítélése alapján alakul ki, a migrációs tervek megvalósítását elsősorban a különböző emberi, anyagi, kapcsolati, pszichológiai erőforrások megléte segíti elő (Massey – Espinosa 1997; Palloni et al. 2001), illetve külső gátak (például társadalmi normák, elvárások, jogi akadályok, nem várt költségek stb.) akadályozzák” (idézi Gödrö – Feleký 2015:288). Vagyis feltételezhető, hogy azoknak a csoportoknak van nagyobb esélyük és lehetőségük a tényleges migráció megvalósítására, akik rendelkeznek migrációt segítő konvertálható tőkékkel, egyéni erőforrásokkal. Gardner és szerzőtársai már 1985-ben felhívták a figyelmet a longitudinális vizsgálatok szükségességére, hangsúlyozva, hogy ezek nélkül nem lehetséges a migrációs szándékok, tervek és a ténylegesen megvalósuló migráció közötti kapcsolatok feltárása (Gardner et al. 1985). Ennek ellenére kevés ilyen jellegű kutatás készült eddig nemzetközi és hazai viszonylatban is.⁶

Az egyéni szintű cselekvések szempontjából a migráció egy több szakaszból álló folyamat (Kley 2011), ezért a tervezési szakaszban zajló vizsgálatok lehetővé teszik, hogy a különböző attitűdöket, várakozásokat, elvárásokat az egyéni szocio-demográfiai adatokkal együtt vizsgálják, és leírják azokat az egyéni tényezőket, amelyek a migrációs döntéseket leginkább befolyásol(hat)ják. A migrációs folyamaton belül erőteljesen elkülönül a döntéshozás és a megvalósulás szakasza. Ez tulajdonképpen nem jelent mást, mint hogy az egyén a folyamat elején fontolgatja, majd tervezeti a kivándorlást, amelyben az egyéni célok, preferenciák, körülmények és lehetőségek hatására kialakulhat a konkrét migrációs szándék, és a migrációs terv is. Ezekből a tervek közül a segítő vagy gátló tényezők hatásától függően a migrációs tervek egy része ténylegesen is megvalósul (Kley – Mulder 2010). A nem megvalósított migrációs tervek mögött több tényező együttes hatása is fellelhető, mint pl. a minimálisan szükséges egyéni erőforrások hiánya, beleértve a nyelvtudást, a kapcsolati tőkét és az anyagi tőkét

6 Magyarországon egyetlen ilyen kutatás készült 2007-ben, amelynek során a KSH 2003. évi Munkaerő-felmérésének mintájában szereplőket keresték fel újra azokat, akik migrációs terveket fontolgattak négy évvel előtte. Lásd erről Hárs Judit – Naumann László 2008 *A nemzetközi és a belső vándorlás kapcsolata. Részletes kutatási beszámoló*. OTKA 2005–2007, Budapest. http://real.mtak.hu/1987/1/49518_ZJ1.pdf. Letöltés: 2015. 07.17.

5 Lásd pl. Gardner et al. 1985; Van Dalen – Henkens 2013.

is, vagy a különböző jogi akadályok, az előzetesen nem jól felmért lehetőségek, költségek, az egyéni életciklusok különböző korlátai, vagy bármilyen nem várt esemény bekövetkezése. A Gödri – Feleky szerzőpáros által végzett elemzések szerint a fentiek miatt a migráció tervezése és megvalósulása között is szelekció zajlik, amelynek kutatása csak a potenciális migránsok nyomon követésével, panelvizsgálatokkal lehetséges. A migrációs tervek és a megvalósuló migráció közötti kapcsolat elemzésével arra is választ kaphatunk, hogy a migrációs szándékok mennyire jó előjelzői a migrációs cselekményeknek, „azaz, mennyiben tekinthető a migrációs potenciál a migrációs folyamatok előrejelzésére alkalmas mérőszámnak” (Gödri – Feleky 2013:283). Magyarországon 1993 óta rendszeresen készültek migrációs potenciált mérő kutatások, amelyek elsősorban a külföldi mobilitási hajlandóságok nagyságrendjét, társadalmi bázisát és a célországokat voltak hivatottak feltárni. Ezek lehetővé tették a migrációs szándékok irányultságának és intenzitásának folyamatos nyomon követését (Nyíró 2013). Az elvándorlási szándékok tényleges megvalósulásának követésére viszont nem került sor.

Migrációs szándékok és tervek a magyarországi fiatalok körében – a migrációs potenciál

Magyarországot már a 2008-as válságot megelőzően is romló gazdasági és munkaerő-piaci helyzet jellemezte, ezek a folyamatok a válság hatására felerősödtek, a foglalkoztatottsági mutatók jelentősen romlottak, a munkanélküliség növekedett. A főbb migrációs célországokban viszont növekvő kereslet mutatkozott a kelet-közép-európai munkavállalók iránt, amely 2011-től, amikor a magyarok számára tradicionális célországok, Ausztria és Németország is teljesen megnyitotta a munkaerőpiacát (e két ország a 2011 előtti korlátozások alól már korábban is mentességet adott a 2004-ben csatlakozó országok – Magyarország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Szlovákia, Szlovénia, Csehország, Észtország – magasán képzett, illetve speciális szaktudással rendelkező állampolgárainak), a folyamat felgyorsult (Gödri 2015). Ehhez a tendenciához nemcsak a gazdasági növekedés elmaradása és a reálbérek jelentős csökkenése járult hozzá, hanem a munkaerőpiacra belépni szándékozó fiatalok előtt álló nehézségek, valamint a felsőoktatásban végrehajtott lehetőségeiket korlátozó „reformok” is. 2012-ben a

magyarországi fiatalok körében európai viszonylatban is rendkívül magas volt a munkanélküliek aránya, a 15–24 éves korosztályban az Eurostat⁷ adatai szerint elérte a 28,8 százalékot (Matheika 2013), az európai viszonylatban is rendkívül alacsony ifúsági foglalkoztatási rátát (18,6%) pedig csak Görögország és Spanyolország múlta alul (az uniós tagállamokban az átlagos ifúsági foglalkoztatási ráta ebben az időszakban 32,9 százalék volt). A folyamatos bizonytalanság, a pozitív jövőkép hiánya erőteljesen hozzájárult ahhoz, hogy a fiatalok egy meghatározó tömege migrációs terveket fontolgasson. Mindezt még növelte a külföldi tanulási lehetőségek bővülése, valamint az idegennyelv-tudás általánosabbá válása. A Népeségkutató Intézet számításai szerint 2013-ban a 18–40 éves korosztály kb. egyharmada tervezett külföldi munkavállalást vagy kivándorlást (Gödri 2015), amely kb. 370 ezer főt jelent az adott korosztályból.

A migrációs tervek és szándékok mérését szolgáló úgynevezett migrációs potenciál vizsgálatok eredményei szerint Magyarországon jelentősen emelkedett a migrációt tervezők aránya. A TÁRKI mérései alapján⁸ különösen 2010-től figyelhető meg nagyobb arányú növekedés, elsősorban a hosszú távú külföldi munkavégzésre irányuló tervek vonatkozásán. Ez az emelkedő trend 2012-ben érte el a csúcspontját, amikor a teljes felnőtt népesség 19 százaléka tervezett valamilyen formában migrációt (rövidebb-hosszabb munkavállalást, végleges kivándorlást). Az 1990-es években ez az arány 5-6 százalék volt, a 2000-es évek elején pedig 10 százalék körül mozgott. 2013-ban enyhe csökkenés után a halmozott migrációs potenciál⁹ 16 százalék volt a teljes népesség és 33 százalék a 18-40 évesek körében. Ez azt is jelenti, hogy miközben az elmúlt években növekvő mértékben hagyták el az országot, továbbra is sokan vannak, különösen a fiatal korosztályokban, akik tervezik a migrációt. A fővárosi elit gimnáziumokban pl. a többszörösére nőtt a továbbtanulást külföldön tervező fiatalok aránya, előfordul olyan gimnázium, ahol 2013-ban minden harmadik diák elküldte felvételi lapját valamelyik osztrák, dán, német, brit vagy amerikai egyetemre. Németországba és Ausztriába elsősorban az

7 Európai Bizottság statisztikai főigazgatósága.

8 Forrás: *Korfa. Népesedési Hírlevél*. A KSH Népeségtudományi Kutatóintézet kiadványa demográfiai kérdésekről. 2013. december; XIII. évfolyam 5. szám.

9 A rövidebb és a hosszabb külföldi munkavállalást, valamint a végleges kivándorlást tervezők aránya együtt.

ingyenesen kínált képzésekkel, Nagy-Britanniába ösztöndíjakkal csábítják a legtehetősebb, és jó nyelvtudású diákokat. Az Eduline¹⁰ által megkérdeztet iskolaigazgatók véleménye szerint a legtöbben társadalomtudományi és gazdasági képzéseket választanak külföldi tanulmányi területként, de egyre inkább kereslet van azokra a művészeti szakokra is, amelyeket a magyar egyetemek nem indítanak.

A korábbiakból látható, hogy bár a migrációs tervekből nem minden esetben lesz tényleges migráció, és egy adott időszak migrációs potenciálja nem tekinthető egyértelműen a migrációs folyamatok pontos előrejelzésének, mégis az eddig elmondottakból is kitűnik, hogy a jelenben mért migrációs szándékok fontos indikátorai a későbbi migrációnak, valamint, hogy a migrációt tervezők körében nagyobb a későbbiekben hosszabb vagy rövidebb időre külföldre költözők, ott munkát vállalók aránya. A migrációt tervező magyarországi felnőtt lakosság körében a legnagyobb csoportot a 30 éven aluli fiatalok képezik, ebből a korosztályból minden második, azaz a 18–29 évesek közel fele gondolkodik a külföldre távozáson.¹¹ Erről a korosztályról jelenleg a legátfogóbb információkkal a Magyar Ifjúság 2012 című kutatás¹² eredményeiből rendelkezünk. A negyedik magyarországi nagymintás ifjúságkutatás a 15–29 évesekre (1.823.070 főre)¹³ reprezentatív mintán, 8000 fő megkérdezésével készült.¹⁴ A kutatás egyik fejezete a külföldi munkavállalást és az elvándorlási szándékokat mérte. A következőkben e fejezet eredményeinek fel-

használásával mutatjuk be a magyarországi fiatalok migrációs hajlandóságát és annak jellemzőit.

A munkavállalási vagy tanulási célú mobilitás egyik alapvető feltétele a nyelvtudás megléte. A Magyar Ifjúság 2012 kutatás eredményei szerint a fiatalok közel 60 százaléka beszél valamilyen idegen nyelvet, jellemzően az angolt, leginkább közép- (35%) vagy alapszinten (36%). A migrációs tervek és a nyelvismeret között szignifikáns kapcsolat van. Az idegen nyelvet nem beszélők 45 százaléka semmilyen migrációs tervet nem fontolgat, 40 százalékuk viszont hajlandó lenne rövidebb-hosszabb időszakra külföldre menni. A más nyelvet is beszélők körében a külföldre távozást a fiatalok 60 százaléka el tudja képzelni, és csupán 27 százalékuk válaszolta azt, hogy jövőjét kizárólag Magyarországon tervezi.

A kérdezett fiataloknak mindösszesen 2,5 százaléka tanult valaha külföldön, az elmúlt 5-8 évben ez mindössze egy százalékos emelkedést jelent. A külföldi tanulmányokra szánt idő közel 80 százalékban kevesebb, mint egy év. A külföldi munkavállalás, bár szerényebb mértékben, de magasabb, 5,8 százalékuk dolgozott valaha külföldön, a legnagyobb vállalkozó kedv az érettségi utáni első néhány évre tehető, de itt is közel 70 százalékban egy évnél rövidebb idejű a külföldi munkavállalás időtartama. Azok, akik valaha *már tanultak külföldön*, nagyobb hajlandóságot mutatnak migrációs magatartásra tanulás vagy munkavégzés céljából, 71 százalékuk megtenné, ha lenne rá lehetősége, és közülük 29 százalék akár véglegesen is letelepedne egy másik országban. A *külföldi munkavállalásnak* még erősebb hatása van a migrációs magatartásra. Körülben csupán 6 százalékban mondták azt a fiatalok, hogy csak Magyarországon tudják elképzelni a jövőjüket akkor is, ha lehetőségük nyílna külföldre menni, 24 százalékuk öt évnél hosszabb időre is menne, 39 százalékuk viszont akár véglegesen is letelepedne egy másik országban.

Általában véve a fiatalok migrációs hajlandósága ennél jóval nagyobb, hiszen 52 százalékuk elmenne Magyarországról *tanulási vagy munkavállalási célból*. A többség fél évnél hosszabb időt is (39%), 12 százalékuk pedig több mint 5 évet is el tud képzelni egy másik országban, és szintén ugyanilyen arányban (12%) vannak azok a fiatalok, akik véglegesen is elhagynák Magyarországot. A tanulási és munkavállalási migráció együttes vizsgálatának *nemek szerinti* különbségei azt mutatják, hogy a férfiak szándékaikat tekintve mobilabbak (64,4%), mint a nők (56,5%). (1. tábla)

10 Több ezer diákot veszítettek a magyar egyetemek: a legjobbak mennek külföldre. http://eduline.hu/erettsegi_felveteli/2013/3/19/Egyre_tobb_diak_jelentkezik_kulfoldi_egyete_Q4SVQW

11 TÁRKI Monitor és Omnibusz felvételek, 1993–2012 március.

12 A Kutatópont által készített *Magyar Ifjúság 2012* kutatás.

13 A 2011-es népszámlálási adatok szerint.

14 A 8000 fős minta 49 százaléka nő, 51 százaléka férfi. Az átlagéletkor 22 év. Korcsoportok szerinti bontásban a 15–19 évesek aránya 31 százalék (2457 fő), a 20–24 éveseké 34 százalék (2767 fő), 25–29 éveseké 35 százalék (2776 fő). Az iskolai végzettség az adatfelvétel időpontjában: legfeljebb 8 osztályt végzett 2648 fő, szakmunkás végzettségű 1306 fő (17%), érettségizett 3345 fő (42%), a diplomások aránya 645 fő (8%). Szubjektív anyagi helyzetüket tekintve 7 százalékuk él gondok nélkül, 35 százalékuk beosztással jól kijön, 38 százalékuk csak éppenhogy kijön a jövedelméből, 16 százalékuk hónapról hónapra anyagi gondokkal küzd, és 4 százalékuk nélkülözések között él.

1. tábla. Amennyiben lenne lehetősége arra, hogy külföldön tanuljon, dolgozzon, hajlandó lenne-e elhagyni az országot hosszabb-rövidebb időre?

		A válaszadó neme		Összesen
		Férfi	Nő	
Amennyiben lenne lehetősége arra, hogy külföldön tanuljon, dolgozzon, hajlandó lenne-e elhagyni az országot hosszabb-rövidebb időre?	nem	463 (31,3%)	512 (37,3%)	975 (34,2%)
	igen	1017 (68,7%)	862 (62,7%)	1879 (65,8%)
Összesen		1480 (100,0%)	1374 (100,0%)	2854 (100,0%)

2. tábla. Amennyiben lenne lehetősége arra, hogy külföldön tanuljon, dolgozzon, hajlandó lenne-e elhagyni az országot hosszabb-rövidebb időre?

		Korcsoportok			Összesen
		15-18 év (fő)	19-24 év (fő)	25-29 év (fő)	
Amennyiben lenne lehetősége arra, hogy külföldön tanuljon, dolgozzon, hajlandó lenne-e elhagyni az országot hosszabb-rövidebb időre?	nem	536 (34,8%)	1002 (34,2%)	1169 (49,2%)	2707 (39,5%)
	igen	1004 (65,2%)	1932 (65,8%)	1206 (50,8%)	4142 (60,5%)
Összesen		1540 (100,0%)	2934 (100,0%)	2375 (100,0%)	6849 (100,0%)

A korcsoportok szerinti bontásból pedig az is látszik, hogy ez igaz minden korosztályban külön-külön is. Ugyanakkor a 15–18, 19–24 és a 25–29 éves korosztályi kategóriák szerint a 19–24 évesek és a 25–29 évesek eredményei szignifikánsak, a 15–18 éveseké nem. A nemek szerinti különbségeket figyelmen kívül hagyva, kizárólag a korcsoportok közötti különbségeket vizsgálva a középső korosztály, vagyis a 19–24 évesek migrációs hajlandósága a legmagasabb (65,8%) és a 25–29 éveseké a legalacsonyabb (50,8%), de ennek a korosztálynak a fele is, ha tehetné, elmenne. (2. tábla).

Különböztve a külföldi tanulási és munkavállalási célokat, a fiatalok körében jóval többen terveznek külföldi munkát (49%), mint tanulást (10%). A *külföldön tanulást* tervezők nemek szerinti különbségei szerint a tanulási motivációk és tervek a fiatal nők körében szignifikánsan magasabbak, mint a fiatal férfiak esetében (nők 12%, férfiak 8,5%), korosztályi bontásban viszont sehol nem mutatható ki statisztikai összefüggés. A munkavállalási mobilitási szándékok a férfiak körében mutatnak szignifikánsan magasabb értékeket (férfiak 52%, nők 46%). A külföldi tanulmányokat terve-

zők körében a 15–18 éves korosztály szignifikánsan nagyobb arányban gondolkodik ezen (14%), mint a másik két korcsoport (11%, 6%). Az adatfelvétel időpontjában gimnáziumban tanulók egyötöde tervezte, hogy külföldön fog tanulni, a felsőoktatásban tanulók 18 százaléka és a szakközépiskolások 12 százaléka. Legkevésbé a szakiskolákban tanulók körében jellemző a külföldi tanulmányok tervezése, mindössze 7 százalékuk gondolkodik ezen.

A külföldi munkavállalást viszont leginkább a 19-24 évesek fontolgatják (54%), de a 15–18 évesek és a 25–29 évesek körében is több mint 40 százalékuk nyitott erre. A munkatervekre vonatkozó korosztályi és nemek szerinti adatok szerint mindhárom korcsoportban a férfiak mobilitási szándéka a nagyobb, de csak a 19–24 évesek és a 25–29 évesek esetében mutatható ki statisztikai kapcsolat is.

A fiatalok *lakóhelyének típusa* szignifikánsan befolyásolja a migrációs hajlandóságot is. Legnagyobb arányban a megyeszékhelyeken élő (vagyis nagyvárosi) fiatalok terveznek rövidebb-hosszabb idejű külföldi tartózkodást (közel 60%), kivéve a fővárosi fiatalokat. A Budapesten élők (szignifikánsan) a legkevésbé gondolkoznak kivándorlással (40%), 39%-uk pedig kizárólag Magyarországon képze- li el

3. tábla. A külföldi munkavállalás motivációjának rangsora

Tervek a jövőre	Említette (%)
Jobb megélhetés	66,5
Nyelvtanulás	21,6
Tapasztalatszerzés	20,0
Karrierépítés	18,8
Új kihívások	13,8
Családi okok	6,4
Tanulás általában (Magyarországon nincs olyan képzés, több tanulási lehetőség biztosított)	4,9
Politikai / ideológiai okok	2,0
Önkéntes munkavégzés	1,7

az életét (a nagyvárosokban ez az arány 30%). A kisebb városokban és falvakban élő fiatalok 52–53 százaléka nyitott lenne a külföldi tervekre és csupán 34 százalékuk zárja ezt ki teljes mértékben mindkét településtípus esetében.

Családi állapotuk szerint (házas, nőtlen/hajadon, elvált, özvegy), amennyiben lehetőségük lenne külföldre menni, leginkább a nőtlenek/hajadonok és az elváltak tennék ezt meg, legkevésbé pedig a házasságosok. Minden kategória esetében a férfiak körében mutatható ki szignifikánsan erősebb mobilitási hajlandóság, a házasságosok esetében a nők 34 százaléka, a férfiak 42 százaléka, míg a nőtlenek/hajadonok esetében a férfiak 66 százaléka és a nők 60 százaléka menne külföldre. A két nem közötti legnagyobb eltérés az elváltak körében tapasztalható, ahol az elvált férfiak migrációs hajlandósága (63%) jelentős mértékben meghaladja az elvált nőkéét (35%). Az életársági kapcsolatokban élők körében is férfidominancia mutatható ki, a partnerrel rendelkező férfiak többsége szívesen menne külföldre (61%) (bár, a Khi négyzet próba csak gyenge kapcsolatot mutat), míg a partnerrel rendelkező nők többsége már (szignifikánsan) inkább nem menne (a nemmel válaszolók aránya 54%).

A külföldi mobilitást jelentősen befolyásolja a *gyermek*ek léte is. A gyermekekkel rendelkező fiatalok több mint fele már nem tervezi a külföldre költözést, és minél több gyermekük van, annál kevésbé. A gyermekekkel nem rendelkezők többsége (54%) viszont menne külföldre tanulni vagy dolgozni, ha lenne rá lehetősége (körükben csupán 30% válaszolta azt, hogy kizárólag Magyarországon képzelel el az életét). A mobilitásra nyitott gyermektelenek körében enyhe férfitöbbség látszik, 66,3 százalék, szemben a nők 62,4 százalékos arányával. Ugyanakkor jelentősebb eltérés és erős szignifikáns kapcsolat van a gyermekek körében a nemek szerinti különbségek terén, a férfiak jóval többen (49%), a

nők kevesebben (32%) gyermekes szülőként is elképzelhetőnek tartanak a külföldre távozást, ha erre lehetőségük lenne.

A fiatalok státusza szerint elsősorban a jelenleg még *tanulók*, a *foglalkoztatásban lévők* és a jelenleg munkanélküli fiatalok mobilizációs hajlandóságát is elemeztük. A külföldi mobilitási szándékok körében szerepet játszó tényezők között feltételezhető a munkával kapcsolatos elképzelések, lehetőségek elérésével kapcsolatos esélyek mérlegelése is. A munkával kapcsolatosan feltett kérdések sorában szereplő vágyott munka elérésének valószínűségét mérlegelő kérdésre adott válaszokból az derül ki, hogy a most pesszimista fiatalok között, akik úgy vélik, hogy nincs esélyük a vágyott munkát megszerezni, 54 százalékban vannak azok, akik kizárólag Magyarországon tudják elképzelni életüket, míg az optimista fiatalok körében, akik bizakodnak a számukra kívánatos munka megszerzésében (50%), a migrációs terveket nem fontolgatók aránya mindössze 28 százalék.

A külföldi munkavállalásnak számos oka lehet. Leginkább a jobb megélhetés jelent vonzó perspektívát a fiatalok számára, és csupán egyötödük lát a külföldi munkavállalás lehetőségében karrierépítési, egyéni fejlődési, nyelvtanulási, tapasztalatszerzési lehetőségeket. A gazdasági tényezők tehát jóval meghatározóbbak számukra, mint a személyes fejlődés biztosítása, karrierpályák alakítása. Az új kihívások keresése sem jelent ösztönzést a migrációhoz, a fiatalok ezzel összefüggésben csak kevésbé tűnnek vállalkozó kedvűnek, hiszen csak minden 7. fiatal említette, hogy ez motiválná egy külföldi munkavállalás során (3. tábla).

E tekintetben az ország régiói között jelentős eltérés nem figyelhető meg. A fiatalok egyötöde úgy véli, hogy néhány éven belül be is következik, hogy külföldön fog dolgozni és elköltözik egy másik or-

4. tábla. Visszatartó erő rangsora

Okok, amelyek befolyásolják, hogy hosszabb-rövidebb időre elhagyja az országot	Egyetértők aránya ¹⁵ (%)
Ragaszkodik a családjához	63,2
Ragaszkodik a hazájához, szülőhelyéhez	48,1
Ragaszkodik a barátaihoz	45,8
Nem akarja feladni itthoni életét, karrierjét	41,9
Egyedül nem mer belevágni	41,3
Nem beszél elég jól idegen nyelvet	40,1
Nincs anyagi lehetősége rá	39,9
Itthon is boldogul	35,4
Azt sem tudja, hogyan fogjon hozzá	34,0
Túlságosan sok ügyintézéssel jár	31,4

ságba. Ruff (2013) felhívja a figyelmet arra, hogy a jobb társadalmi státuszú, szociális helyzetű fiatalok mobilabbak, szignifikánsan jóval többen terveznek külföldi tanulmányokat vagy munkavállalást. A kutatás adatai is ezt támasztják alá, a közvélekedés ellenére pl. a cigány fiatalok kevésbé mobilak a korosztályn belül, az átlagosnál alacsonyabb migrációs potenciál jellemzi őket. Ez összefügg szüleik és saját iskolai végzettségük átlagtól jóval elmaradó alacsony szintjével, valamint lakóhelyük hátrányaival (45 százalékuk falvakban, községekben él, leszakadó régiókban). Hátrányaikból következően körükben a külföldi munkavállalást vagy külföldi tanulmányok folytatását kevésbé tudják elképzelni, jellemzően az országban tervezik leélni az életüket (Hajnáczy – Hámori 2015).

Az ország hosszabb-rövidebb időre történő elhagyása mögött több visszatartó erő is azonosítható. A fiatalok leginkább a családtagjaikhoz ragaszkodnak, bár közel 50 százalékban a hazához, szülőhelyhez való ragaszkodás is nehezíti a döntést és a barátokkal való élő kapcsolat fenntartása is fontos szempont. 41,9 százalékuk elégedett az életével, így nem jön szóba a külföldi munkavállalás vagy tanulás. Mindemellett az is jól látszik a kutatás adataiból, hogy vannak olyan gátló tényezők, amelyek technikailag nehezítik egy ilyen döntés meghozatalát, mint például a nyelvtudás hiánya, az adekvát információk meglétének hiánya, azaz, hogyan is kell megtervezni egy hosszabb utazást, ehhez milyen előkészületekre van szükség. Többen úgy vélik, hogy túl sok ügyintézéssel jár, valamint a kezdéshez szükséges anyagi befektetés és tőke (utazás, lakhatás, megélhetés fedezése) sem áll sok esetben rendelkezésre, mely a hazai viszonyokhoz képest jelentős költségeket igényel.

15 5 fokú skálán a 4-est, 5-öst adók együtt

Összegzés

A rendszerváltást követően Magyarországon is megnőtt a külföldre irányuló migráció intenzitása, és a magyar munkavállalók számára fokozatosan mind a nyugati, mind a déli országok célországokká váltak. A statisztikai adatok hiányosságai miatt pontos információk ennek nagyságrendjéről nem állnak rendelkezésre, így a kivándorlásról szóló becslések sok esetben váltanak ki élénk vitát a szakértők körében is. Elemzők a hivatalosan közölt statisztikai értékeket a tényleges adatokhoz képest alábecsültnek vélik. A migráció fogalmi-definíciós meghatározási bizonytalanságai, illetve az egyes országokban alkalmazott megközelítések eltérései miatt komoly nehézségekbe ütközik a migráns csoportok nemzetközi szinten is egységes számbavétele. Ez leginkább a kibocsátó országok számára jelent nehézséget, amelyet elsősorban a tükröstatistikák adatainak felhasználásával igyekeznek kompenzálni, és pontosabb becslést adni a migráció nagyságrendjéről.

A magyarországi fiatalok migrációs folyamatai is alátámasztják azt a korábbiakban már kifejtett összefüggést, mely szerint a migrációs folyamatban részt vevők viselkedése több egyéni jellemző együttes hatásaként értelmezhető, egyfajta szelektív folyamat, melynek elsődleges befolyásoló tényezője, hogy melyek a migrációt ösztönző és korlátozó tényezők. Ebből a szempontból a magyarországi fiatalokra is igaz, hogy a költségek és megtérülések mérlegelése tekintetében, vagyis a migrációs döntések meghozatalában leginkább az iskolai végzettség, az életkor, a nem és más fontos személyes tényezők játszanak elsődleges szerepet, de ugyanilyen befolyásoló hatása van a munkaerő-piaci státuszának és a jövedelmi-anyagi helyzetnek is. Úgy tűnik, hogy

Magyarországon ebből a szempontból pozitív szelekció zajlik, vagyis az elvándorlók az előzőekben említett ismérvek alapján előnyösebb összetételűek, mint a kibocsátó ország népességének egésze, mindezekből következően a migráció egészének vizsgálatakor nem csupán az lehet lényeges információ, hogy milyen arányú az elvándorlás, hanem az is, hogy milyen az országot elhagyó népesség összetétele, hiszen a pozitív szelekció eredményeként negatív hatású társadalmi, gazdasági, demográfiai következményekkel kell számolni. A nemek szerinti elvándorlás azt mutatta, hogy egyfajta célország-centrikusság figyelhető meg a két nem között, például férfítöbbség van az Egyesült Királyságban, Írországban és a skandináv országokban is, míg Olaszországban, Spanyolországban, Svájcban, Ausztriában és Hollandiában a nők túlsúlya jellemző. A magyar fiatal korosztályban is jól látható, hogy szándékait tekintve mind a tanulási, és mind munkavállalási migráció terén a férfiak a mobilabbak.

Felhasznált irodalom

- Blaskó Zs. – Ligeti A. S. – Sik E. 2014 Magyarok külföldön – Mennyien? Kik? Hol? In Kolosi T. – Tóth I. Gy. szerk. *Társadalmi Riport 2014*. TÁRKI, Budapest, 351-372.
- Brücker, H. – Defoort, C. 2009 Inequality and the self-selection of international migrants: theory and new evidence. *International Journal of Manpower*, (30) 7:742-764.
- Coleman, D. 1993:281-368. *The world on the move? International migration in 1992. European Population Conference – Proceedings, I*. Council of Europe Press, Strasbourg. Hivatkozva: Kaa, Van der. 2012 *European Populations: Unity in Diversity*. Springer Science & Business Media. Google Book: <https://books.google.co.uk/books?id=RI7SBgAAQBAJ> Letöltés: 2015.07.21.
- Csúcsok a migrációt tervezők aránya. TÁRKI Monitor és Omnibusz felvételek, 1993–2012. március* http://www.tarki.hu/hu/news/2012/kitekint/20120523_migracio.html Letöltés: 2015.07.11.
- Eke E. – Girasek E. – Szócska M. 2009 A migráció a magyar orvosok körében. *Statistikai Szemle*, (87) 7–8:795-827.
- Gardner, R. W. – De Jong, G. F. – Arnold, F. – Cariño, B. V. 1985 The best-laid schemes: an analysis of discrepancies between migration intentions and behaviour. *Population and Environment*, (81) 2:63-77. https://www.researchgate.net/publication/226814197_The_Best-Laid_Schemes_An_Analysis_of_Discrepancies_Between_Migration_Intentions_and_Behavior
- Gödri I. – Feleky G. A. 2013 Migrációs tervek megvalósulása egy követéses vizsgálat tükrében. Az előzetes migrációs szándék, a várakozások és a külső elvárások szerepe. *Demográfia*, (56) 4:281-332.
- Gödri I. – Tóth E. F. 2010 Magyarország, Románia és Szlovákia kivándorlási folyamatai a rendszerváltozások után – eltérések és hasonlóságok. *Demográfia*, (53) 2–3:157-204.
- Gödri I. 2015 *Nemzetközi vándorlás*. Demográfiai portré, 2015. <http://demografia.hu/hu/letoltes/eloadasok/Demografiai-portre-2015-bemutato/Godri-Nemzetkozi-vandorlas.pdf> Letöltés: 2015.12.13.
- Hajnóczky T. – Hámori Á. 2015 Cigány fiatalok migrációja. *Új Egyenlítő*, (3). 1:20-24. <http://www.ujegyenlito.hu/vandorlas> www.ujegyenlito.hu/vandorlas
- Hárs Á. 2001 Népeségmozgások Magyarországon a XXI. század küszöbén. In Lukács É. – Király M. szerk. *Migráció és Európai Unió*. Szociális és Családügyi Minisztérium, Budapest, 43-66.
- Hárs Á. 2013 Magyarok külföldön. Gondolatok a magyarok külföldi munkavállalásáról. *Magyar Tudomány*, 3:286-291.
- Hárs J. 2008 A nemzetközi és a belső vándorlás kapcsolata. Részletes kutatási beszámoló. OTKA 2005–2007, Budapest http://real.mtak.hu/1987/1/49518_ZJ1.pdf. Letöltés: 2015.07.17.
- Kley, S. – Mulder, C. H. 2010 Considering, planning and realizing migration in early adulthood. The influence of life-course events and perceived opportunities on leaving the city in Germany. *Journal of Housing and the Built Environment*, 25: 73-94. http://www.researchgate.net/publication/225338286_Considering_Planning_and_Realizing_Migration_in_Early_Adulthood_The_Influence_of_Life-course_Events_and_Perceived_Opportunities_on_Leaving_the_City_in_Germany Utolsó letöltés: 2015.07.17.

- Kley, S. 2011 Explaining the stages of migration within a life-course framework. *European Sociological Review*, 27 (4):469-486. On-line: <http://esr.oxfordjournals.org/content/27/4/469.abstract>
- Massey D. S. – Espinosa K. E. 1997 What's driving Mexico-U.S. migration? A theoretical, empirical, and policy analysis. *The American Journal of Sociology*, 102:939-999.
- Matheika Z. 2013 *Az ifjúsági munkanélküliség magyarországi sajátosságai*. Friedrich Ebert Stiftung, Büro Budapest, 22 old. http://www.fesbp.hu/common/pdf/tanulmany_tarki.pdf Letöltés: 2015. július 18.
- Nyíró Zs. 2013 A migrációs potenciál alakulása Magyarországon. *Magyar Tudomány*, 3:281-285.
- Palloni, A. – Massey, D. S. – Ceballos, M. – Espinosa, K. – Spittel, M. 2001 Social Capital and International Migration: A Test Using Information on Family Networks. *American Journal of Sociology*, Vol. 106, No. 5:1262-1298. <http://www.jstor.org/stable/10.1086/320817>
- Ruff T. Ifjúsági mobilitás: hajlandóság, lehetőségek és tervek. In Székely L. szerk. *Magyar Ifjúság 2012. Tanulmánykötet*. Kutatópont kutatócsoport – Magyar Szociológiai Társaság Ifjúságszociológiai Szakosztálya – Semmelweis Egyetem Magatartástudományi Intézet – Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet, Budapest, 152-178. http://www.kutatopont.hu/files/2013/09/Magyar_Iffusag_2012_tanulmanykotet.pdf
- Sik E. – Szalai B. 2013 Magyarok külföldön. In Szivós P.– Tóth I. Gy. *Egyenlőtlenség és polarizálódás a magyar társadalomban*. TÁRKI Monitor Jelentések 2012. Budapest, 74-91.
- Sik E. 2003 A migrációs potenciál kutatásának alapfogalmai. In Örkény A. szerk. *Menni vagy maradni? Kedvezménytörvény és migrációs várakozások*. MTA Kisebbségkutató Intézet – Nemzetközi Migrációs és Menekültügyi Kutatóközpont, Budapest, 43-66.
- Van Dalen, H. P. – Henkens, K. 2013 Explaining emigration intentions and behaviour in the Netherlands, 2005–10. *Population Studies*, 67 (2):225-241. http://www.researchgate.net/publication/232085384_Explaining_emigration_intentions_and_behaviour_in_the_Netherlands_2005-10 Letöltés: 2015.07.11.
- Wallace, C. – Chmouliar, O. – Sidorenko, E. 1996 The Eastern frontier of Western Europe: mobility in the buffer zone. *New Community*, 22 (2):259-286. https://www.researchgate.net/publication/11207178_The_Eastern_Frontier_of_Western_Europe_Mobility_in_the_Buffer_Zone
- Wallace, C. – Stola, D. 2001 Introduction: Patterns of Migration in Central Europe. In Wallace, C. – Stola, D. eds. *Patterns of Migration in Central Europe*. New York – London, Palgrave, 3-44. On-line: http://www.amazon.com/Patterns-Migration-Central-Europe-Wallace/dp/0333801520#reader_0333801520